

UDK 023-051+331.105:316.622
Prethodno priopćenje
DOI 10.46917/st.16.2.3
Zaprimljeno: 16. travnja 2025.

Percepcija seksualnih situacija u knjižnici: prilog istraživanju radnih odnosa u hrvatskim knjižnicama

IVO TOKIĆ

SAŽETAK

Ljudska seksualnost je pokretač koji na različite psihološke, sociološke i kulturološke načine utječe na ponašanje pojedinca, pa tako i na njegove interpersonalne odnose na radnom mjestu. U radu se istražuju socijalne interakcije knjižničara s kolegama knjižničarima i korisnicima koje se povezuju uz neki vid seksualnog ponašanja. Istraživanje je obuhvatilo one oblike ponašanja koji pripadaju konceptu društvenog seksualnog ponašanja (engl. *social sexual behavior*), kao i seksualno uznemiravanje knjižničara na radnom mjestu u Hrvatskoj. Istraživanje pokazuje da knjižničari u hrvatskim knjižnicama koriste društveno seksualno ponašanje radi osobnog emocionalnog zadovoljstva, stjecanja samopouzdanja, dobivanja pomoći pri obavljanju zadataka ili ostvarivanja drugih vlastitih interesa. Analiza statističke značajnosti razlika provedena je χ^2 testom neovisnosti kako bi se ispitala povezanost spola ispitanika (muški, ženski, ne želim se izjasniti) s obrascima odgovora. Rezultati pokazuju da su za sva pitanja pronađene statistički značajne razlike ($p < 0,05$), s najizraženijim razlikama kod pitanja vezano za flert na službenom putu i napredovanju pomoću seksualnog ponašanja. Nalazi ukazuju da spol ima sustavan utjecaj na odgovore, što naglašava potrebu za razmatranjem rodnih razlika pri interpretaciji rezultata. Postoji manji broj slučajeva u kojima su prvenstveno knjižničarke iskusile seksualno uznemiravanje, i to više od kolega na poslu nego od korisnika. Ipak, knjižnice se među knjižničarima uglavnom percipiraju kao mirna i sigurna radna okruženja.

Ključne riječi: knjižnice, radni odnosi, seksualno ponašanje, seksualno uznemiravanje

1. UVOD

Knjižnica se u javnosti uobičajeno doživljava kao mirno mjesto bez stresa poticajno za rad (Martini et al., 2018) i s pozitivnim odnosima između knjižničara i korisnika, što stvara skladno radno okruženje karakterizirano suradnjom, velikodušnošću i intelektualnim istraživanjem (Bartlett, 2017). Međutim, knjižničari znaju da su one nalik drugim radnim okruženjima sa složenim odnosima između knjižničara i korisnika te između knjižničara kao kolega na poslu.

Knjižnice su po svom suvremenom poslanju i ciljevima rada specifične kulturne (i stručne) ustanove otvorene javnosti na posebno slobodan način. Knjižnice od ostalih kulturnih ustanova razlikuje i to što se u njih ulazi bez ulaznice. Štoviše, čak i nečlanovi mogu u njima dobiti bar neki dio njihovih redovnih usluga. Ta otvorenost knjižnica za zadovoljavanje različitih potreba korisnika ima za posljedicu da se one ponekad na različite načine mogu povezati i s nekim oblicima ponašanja korisnika i knjižničara u kojima se očituje njihova seksualnost.

Seksualni nagon je snažan pokretač ljudskih emocija i aktivnosti, zbog čega ljudska seksualnost predstavlja značajan čimbenik koji na različite psihološke, sociološke i kulturološke načine utječe na razne vidove ponašanja pojedinca u zajednici (Simon, 2017). Hormoni povezani i s ljudskom seksualnošću, prije svega oksitocin, značajno utječu na prosocijalno ponašanje i emocionalne reakcije (Haramina, 2021), pa tako mogu utjecati i na socijalne i interpersonalne odnose pojedinaca na radnom mjestu. S obzirom na to da je knjižničarstvo danas ženska profesija, brojna su pitanja vezana za spolnu problematiku rada u knjižnicama, naprimjer, kako se osjećaju muškarci u takvim ženskim kolektivima? Na koji način to što rade u ženskom kolektivu utječe na razvoj njihove profesionalne karijere? Kako se u tim ženskim kolektivima osjećaju žene?

Iako se ovakva pitanja mogu činiti efermernima u usporedbi s nekim drugim važnim temama za knjižničarsku zajednicu poput implementacije novih tehnologija, treba ih istraživati jer se tiču radnih odnosa među zaposlenima. Oni čine osnovu radne organizacije i utječu na njezine rezultate rada.

U ovom se radu u hrvatskom knjižničarstvu pionirski istražuje segment seksualnog ponašanja u domaćim knjižnicama koje je dio širih interpersonalnih komunikacija prirodno uključenih u svakodnevne radne odnose među knjižničarima i interakcije s korisnicima. Taj segment obuhvaća dobrovoljno društveno seksualno ponašanje (engl. *social sexual behavior*) i nedobrovoljno seksualno ponašanje (uznemiravanje i zlostavljanje) na radnom mjestu u knjižnicama. Ove vrste ponašanja vode do pozitivnih i negativnih ishoda po radne procese na poslu i odnose među knjižničarima, zbog čega su predmet istraživanja ovog rada.

2. KNJIŽNICE, SPOLNA PROBLEMATIKA I SEKSUALNO PONAŠANJE U PERCEPCIJI JAVNOSTI

Iako u Hrvatskoj žene u prosjeku zarađuju 14 % manje od svojih muških kolega, istovremeno u hrvatskim knjižnicama knjižničarke zarađuju 8 % više od knjižničara (MojPosao, 2025). To je jedno od obilježja spolne (ne)ravnopravnosti rada u knjižnicama. Međutim, domaća knjižničarska struka ne samo da ne objašnjava zašto je tome tako, nego sama nije ni došla do tog podatka već je to istražila komercijalna platforma za zapošljavanje MojPosao.

Ne istražuje se ni o drugim problemima radnih odnosa u knjižnici kao što su mobbing među knjižničarima; problemima pri zapošljavanju novih kadrova u knjižnici; stavovima knjižničara koji su ostvarili stručno napredovanje koje ne mogu profesionalno i statusno realizirati; razlozima zašto

neki knjižničari ne žele formalizirati stručno napredovanje iako su stekli uvjete; o profesionalnoj perspektivi pojedinih vrsta knjižničara u skorij budućnosti, itd.

Za bolje razumijevanje funkcioniranja knjižnica kao radnih struktura potrebno je istraživati i interpersonalne odnose među zaposlenima u knjižnicama. U svijetu se istražuje utjecaj emocija, stresa i nezadovoljstva na rad knjižničara (Kendrick, 2017; Petek, 2018), a istraživanje rada u knjižnici s aspekta seksualnosti uglavnom se svodi na istraživanje nasilja i seksualnog uznemiravanja (Civittello i McLain, 2017; Lázaro-Rodríguez, 2021; Canadian Union of Public Employees, 2023). Taj je aspekt radnih odnosa zanimljiv jer se zbog utjecaja seksualnosti na emocije i ljudske aktivnosti (Haramina, 2021) ona može ogledati u radnoj motivaciji i komunikaciji pojedinca s drugim osobama na poslu.

Takve socijalne interakcije u knjižnici očituju se u brojnim aktivnostima, od čitanja literature koja je povezana s izraženim seksualnim ponašanjem (djela sentimentalne i erotske literature) preko interakcija dobrovoljne muško-ženske komunikacije s naglašenim seksualnim asocijacijama (flert, laskanje, pričanje prostih viceva i slično) do društveno neprihvatljivih muško-ženskih ili drugih interakcija s naglašenim nedobrovoljnim seksualnim asocijacijama (seksualno uznemiravanje i zlostavljanje). Takve interakcije povezane sa seksualnim ponašanjem su u rasponu od romantičnog fotografiranja mladenaca u knjižnici gdje su se upoznali; korisničkog gledanja pornografskog sadržaja (Net.hr, 2016, 057info, 2016) na računalima knjižnice (u Hrvatskoj i nekim zemljama zabranjeno, u drugima dopušteno) ili knjižničarskog gledanja pornografskog sadržaja tijekom radnog vremena (Večernji list, 2023) koje je uglavnom svuda zabranjeno kao kršenje radne obaveze; preko snimanja erotskih fotografija i videosnimaka pojedinaca radi objave na društvenim mrežama i portalima (Sučić, 2015); korisničke prostitucije u knjižnici; seksualnog uznemiravanja korisnika i knjižničara od drugih korisnika i knjižničara (Zg.Info, 2017); pa sve do snimanja i objave na mreži svojih dobrovoljnih spolnih odnosa u knjižnici (Tačno.net, 2013; Mandatory, 2020). U javnoj komunikaciji ponekad i sama knjižnica nekom objavom uđe u područje seksualnosti (Topljak, 2019). Za razliku od ovih oblika ponašanja, fotografiranje golih knjižničara u knjižnici radi prodaje kalendara u dobrotvorne svrhe (Brown, 2009; Flood, 2011) treba promatrati u kontekstu kulturološkog poigravanja s erotskim stereotipima i humorom.

Ako se detaljnije promotri zapadna popularna kultura, mogu se uočiti čvrste veze knjižnica i knjižničara sa seksom. Na primjer, od raširenog stereotipa aseksualne knjižničarke (američki modni jezični izraz *librarian style*) do atraktivne knjižničarke (američki jezični izraz *librarian look*) (Wiki How, 2024). Ti se stereotipni prikazi knjižničarki javljaju i u brojnim filmovima uključujući odgovarajuće seksualne konotacije tih likova vezano za dramske potrebe filma (Wells, 2013). I u knjižničarskoj struci mogu se naći primjeri stručnog djelovanja koje se samoironično referira na seksualni stereotip knjižničarki (Lipstick Librarian, 2025).

Čini se da knjižnice zbog otvorenosti svog javnog karaktera olakšavaju provođenje raznih oblika seksualnog ponašanja. Za određene supkulturne skupine one su prikladna mjesta za snimanje erotskog vizualnog sadržaja za internet (primjerice potajno snimanje *stripteasea* ili seksualnog čina na javnom mjestu). Popularnost takvih snimaka, potaknutih erotskim fantazijama o knjižničarkama/knjižničarima ili o samoj knjižnici kao uzbudljivom javnom mjestu za seksualne doživljaje (Studentski.hr, 2017) dovelo je i do stvaranja knjižničkog podžanra u pornografskoj industriji (Mandatory, 2020). Dakle, popularna kultura i supkulture povezuju knjižnice, osim s kulturom i znanjem, još i s nekim eksplicitnim oblicima seksualnog ponašanja. Po svemu sudeći, s pravom se može zaključiti da su razni oblici seksualiziranog ponašanja u knjižnicama rašireni znatno više nego što se to u širokoj javnosti percipira (Civittello & McLain, 2017; Benjes-Small et al., 2021).

3. TEORIJSKI OKVIR

U stručnoj literaturi su se istraživanja o ovoj temi uglavnom bavila negativnom stranom seksualnog ponašanja na radnom mjestu, tj. problemom seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja, u prvom redu žena (Yie i Ping, 2021; Adams et al., 2021, Karami et al, 2021). Prema znanstvenoj literaturi i udrugama koje se bave zaštitom ljudskih i radnih prava, seksualno uznemiravanje na radnom mjestu ima mnogo različitih oblika i može doći od kolege s posla, nadređene osobe ili korisnika (kupca/klijenta). Ono uključuje neželjeno dodirivanje, neprikladne komentare ili šale kao i obećavanje unapređenja u zamjenu za seksualne usluge. U pojedinim društvima seksualno uznemiravanje ne mora biti uvijek temeljeno na primarno seksualnoj razini. Ono može izgledati kao zadirkivanje, zastrašivanje ili biti u obliku uvredljivih komentara temeljenih na stereotipima. Također, to može biti zlostavljanje nekoga na temelju njegovog spola, rodnog identiteta ili seksualne orijentacije (Know Your Rights Guide: Sexual Harassment, 2024). Ponekad se seksualno uznemiravanje odnosi na vezu seksa i nečeg drugog, pa se često povezuju seks i rasa ili etnička pripadnost. Naprimjer, obojena žena može uznemiravanje na radnom mjestu doživjeti drugačije od kolegice bijele rase ili pak žena koja je porijeklom strankinja od kolegice koja je domaća u toj sredini (Know Your Rights Guide: Sexual Harassment, 2024).

Dio istraživača fenomenologije seksualnosti na poslu se zalagao i za iskorjenjivanje seksualnosti iz radnih organizacija. To su najsnažnije zagovarali feministički društveni teoretičari i pravnici (npr. Dworkin, 1987; Mackinnon, 1979) koji su seksualnost okarakterizirali kao „glavu rodne nejednakosti“ (Mackinnon, 1982, str. 533) zbog čega su radikalnija stajališta ovih autora bila kritizirana (Schultz, 2003). Većina istraživača menadžmenta koji pišu o seksualnom ponašanju u organizacijama, usredotočuje na problem seksualnog uznemiravanja (Schultz, 2003). Pri tome se implicira ideja kako bi zabrana šireg raspona seksualnog ponašanja bila korisna za organizacije, društvo i zaposlenike (Schultz, 2003).

U literaturi je već zabilježeno da se povijest seksualne kulture na radnim mjestima službenika može pratiti još od Viktorijanskog doba do današnjih dana te da takvo seksualno ponašanje nije novost nego dio organizacijskog krajolika od trenutka kada su se žene počele zapošljavati u velikom broju (Berebitsky, 2012). Iako je seksualno ponašanje jedan od temeljnih dijelova ljudskog iskustva koji se iskazuje u raznolikim vidovima ponašanja pojedinca, u radnom okruženju, ono se najčešće promatra s negativnog stajališta pa se najviše istražuje aspekt seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu. Do toga dolazi jer su takvo ponašanje mnogi percipirali kao problem za organizaciju (Aquino et al., 2014).

Više je poznatih mislilaca značajnije utjecalo na poglede istraživača o ovoj problematici. Prema teoretičaru organizacije Maxu Weberu, seksualno ponašanje ruši birokratski ideal upravljanja prema kojem se od zaposlenika očekuje da se ponašaju u skladu s depersonaliziranim zahtjevima njihovih radnih uloga na poslu (prema Aquino et al., 2014). U takvom modelu, seksualno ponašanje na poslu je iracionalni element koji treba ostati u privatnoj sferi osobnih odnosa pojedinaca. Razlog je što miješanje osobnih i poslovnih uloga u vezama može dovesti do sukoba interesa koji potkopavaju upravljačku učinkovitost i interes organizacije.

Sigmund Freud je umjesto utjecaja seksualnog ponašanja na radne odnose, organizaciju i ekonomske aspekte društva proučavao moralne implikacije ljudske seksualnosti. On pokušaje organizacije da na radnom mjestu eliminira sve oblike seksualnog ponašanja pojedinaca tumači kao manifestaciju šireg nastojanja društva da kontrolira prirodne nagone i impulse pojedinaca. To su agresivnost, ljubomora, seksualno predatorstvo i neobuzdana sebičnost koji bi mogli zajednički život u društvu učiniti vrlo lošim ili brutalnim (Freud, 1961). Slično tome, Michel Foucault tvrdi da suvremeni

stav koji pokušava dati moralni okvir za ljudsku seksualnost (i inače i na poslu) svoje podrijetlo vuče iz antičke grčke misli o etičkom djelovanju. Prema njoj, etičko djelovanje čovjeka predstavlja sposobnost da samokontrolom ovlada iracionalnim učinkom ugodnih radnji (Foucault, 1979).

Ipak, unatoč naporima da se suzbije seksualno ponašanje na poslu, svakodnevno opažanje pokazuje da zaposlenici nalaze načina da međusobno komuniciraju kao seksualna bića. Međutim, svi takvi odnosi nisu nužno povezani sa zlostavljanjem niti dovode do negativnih posljedica po uključene strane. Štoviše, izvan dosega akademskih studija i organizacijskih propisa, i pojedinci u svom privatnom okruženju i šira javnost u kulturnom krajoliku mogu svjedočiti nekim pozitivnim stranama seksualnog ponašanja na poslu. Tako se u javnom prostoru koji stvaraju knjige, filmovi i televizijske serije, seksualno ponašanje na poslu često ne prikazuje kao nametljivo, ponižavajuće ili kao alat muške dominacije, nego više kao prirodan način povezivanja sa svojim suradnicima na poslu, utjecanja na druge ili pronalaženje sreće u dobroj vezi (Aquino et al., 2014).

Može se reći da su raširenost, složenost i ukupni značaj takvih odnosa za pojedince u stvarnom svijetu potaknuli neke istraživače da uoče da se svi oblici tog ponašanja ne svode samo na seksualno uznemiravanje i zlostavljanje. Barbara Gutek (1985) je u svom temeljnom istraživanju o seksualnom ponašanju na radnom mjestu otkrila da ne doživljavaju svi zaposlenici ponašanja sa seksualnim predznakom nužno kao uznemiravanje, već da je mnogima od njih zapravo drago biti predmetom seksualne pažnje svojih kolega.

Schultz (2003) uočava da politika zabrane ili obeshrabrivanja udvaranja među kolegama na poslu ljudima zbog suvremenog života ponekad oduzima možda i jedinu pravu priliku za upoznavanje i izgradnju veze s nekim potencijalnim seksualnim partnerom. Ako organizacije zbog toga još i kažnjavaju zaposlenike, onda se može stvoriti takva radna klima koja općenito onemogućuje prijateljstvo i solidarnost na radnom mjestu.

Slažući se Schulzovom napomenom da je neproporcionalno veliki dio akademskih istraživanja seksualnih odnosa na radnom mjestu usmjeren na seksualno uznemiravanje i zlostavljanje, priklanjamo se u ovom radu stajalištu onih istraživača koji drže da svi oblici seksualnog ponašanja na poslu, nisu nužno negativni (Lobel, 1993; Williams et al., 1999; Aquino et al., 2014). Štoviše, neki oblici seksualnog ponašanja mogu za pojedince biti izvor osobne i socijalne afirmacije koja osnažuje tog pojedinca u lakšem nošenju s drugim izazivačima stresa na radnom mjestu. Također, pojedinci mogu seksualno ponašanje na poslu koristiti i kao strateško sredstvo za utjecanje na druge osobe u radnoj sredini (Aquino et al., 2014).

Polazeći od socioloških istraživanja koncepata erotskog i seksualnog kapitala (Martin & George, 2006; Green, 2008; Hakim, 2010), Watkins et al. (2013) izgradili su koncept socijalnog seksualnog ponašanja. Radi se u osnovi o dobrovoljnom seksualnom ponašanju za obje strane. Aquino i suradnici (2014) definiraju to socijalno seksualno ponašanje kao uzajamne interakcije na radnom mjestu koje se odvijaju između dvoje ili više članova organizacije (uključujući klijente) koje uključene strane tumače kao seksualne konotacije, ali koje jedna ili više uključenih strana ne percipiraju nužno kao da osobe imaju prijeteće ili uznemirujuće namjere. Takvo ponašanje može uključivati flertovanje, davanje komplimenata za fizički izgled, nježno dodirivanje, seksualne aluzije, zafrkancije o seksualnim temama, dijeljenje seksualnih priča i prostih šala. Ono može imati psihološke, emocionalne i druge koristi za osobe u takvoj vezi na poslu. Aquino i suradnici istražili su dalje ovaj koncept i slično nalazima drugih istraživača (Chan-Serafin et al., 2007) potvrdili da je on dio šire lepeze alata kojima zaposlenici mogu utjecati na druge zaposlenike, ostvarujući svoje osobne interese kao i interese organizacije (Aquino et al., 2014).

Treba uočiti da postoje različita subjektivna tumačenja granica i prihvatljivosti društvenog seksualnog ponašanja po spolovima. Na primjer, dvosmislene seksualne razgovore na poslu muškarci imaju tendenciju tumačiti kao manje uvredljive i manje štetne od žena (Berdahl, 2007; Gutek, 1985). S druge strane, u usporedbi s muškarcima žene imaju tendenciju vidjeti širi raspon oblika seksualnog ponašanja kao uvredljivo i prijetee (Rotundo et al., 2001). Muškarci također više nego žene uživaju u tome kad dobivaju od druge strane znakove pažnje društvenog seksualnog ponašanja (Berdahl & Aquino, 2009). Utvrđeno je da se muškarci osjećaju znatno manje od žena ugroženi ponašanjem koje žene smatraju uznemirujućim, da muškarci smatraju seksualnu prisilu najopasnijim oblikom uznemiravanja, da muškarci osim žena seksualno uznemiravaju i druge muškarce, te da muškarci identificiraju neke oblike ponašanja kao seksualno uznemiravanje koja žene ne identificiraju kao takva (Berdahl et al., 1996). Istraživanje je otkrilo kod muškaraca i znakove protivljenja organizacijskim mjerama koje se bave seksualnim uznemiravanjem i diskriminacijom žena (Berdahl et al., 1996). Stoga je za neku društvenu ocjenu etičke prihvatljivosti ovog ponašanja važno osim konteksta razumjeti još i perspektivu primatelja društvenog seksualnog ponašanja. Gore navedeni istraživači potvrdili su i raniji nalaz Barbare Gutek koja je ustanovila da svi zaposlenici takva ponašanja ne doživljavaju kao uznemiravanje, već da dio njih uživa biti predmetom seksualne pažnje svojih kolega (Gutek, 1985).

Ipak, problematika seksualnog ponašanja na radnom mjestu u knjižnicama u zapadnim zemljama istražuje se i statistički prati prvenstveno kroz kategorije nasilja i seksualnog uznemiravanja knjižničara na radnom mjestu (npr. Lieberman i Okimoto, 2008; Barr-Walker et al., 2021; Lázaro-Rodríguez, 2021; Canadian Union of Public Employees, 2023). U Hrvatskoj je situacija drugačija. Iako se statistički prati brojno stanje zaposlenih u knjižnicama, nema sustavnog praćenja njihove demografske strukture, kao ni problematike vezane za nasilje i seksualno ponašanje (uznemiravanje) na radnom mjestu. Ni među znanstveno istraživanim temama u hrvatskom knjižničarstvu skoro da i nema istraživanja koja se bave problematikom radnih odnosa u knjižnicama. Svakako nema radova koji su u prvi plan postavili knjižničare kao osobe i s tog stajališta istraživala predmetnu problematiku. Svu pozornost istraživača privlače teme kao što su knjižnični sustavi, nove tehnologije i njihova primjena, educiranje knjižničara, istraživanja korisnika, obrada i digitalizacija građe, promoviranje novih usluga za korisnike i novih područja djelovanja knjižničara, naprimjer pravo na pristup informacijama, cjeloživotno učenje, inkluzivnost, promicanje civilnog društva i građanske znanosti i slično (Majstorović & Petrak, 2018; Prpić & Gligora Marković, 2023).

Rad i ponašanje knjižničara na radnom mjestu nije samo puko fizičko obavljanje nekih zadanih tehničkih radnji. Kao i u svakoj drugoj organizaciji, i u knjižnici su dio tog rada interpersonalni radni odnosi knjižničara. Oni su u određenoj mjeri uvjetovani ili vezani za ljudsku seksualnost koja je na različitim razinama i na razne načine uključena u društvene običaje, tumačenja i organizacijske okvire, a zatim i u subjektivne interpersonalne komunikacije i djelovanja pojedinca. Primjerice, Abilock (1997) je pokazao da već i osnovna spolna struktura korisnika u značajnoj mjeri utječe na rad knjižničara, od izbora nabavljene literature do vrste ponuđenih usluga za korisnike. Prije je u ovom radu pokazano da je više istraživača ukazalo na to da seksualnost u interpersonalnoj komunikaciji na radnom mjestu ima itekako značajne učinke na radnu motivaciju pa odatle i na radni učinak te ostvarivanje osobnih interesa pojedinaca (Aquino et al., 2014; Chan-Serafin et al., 2007; Martin & George, 2006; Green, 2008; Hakim, 2010) te da je seksualnost u interpersonalnoj komunikaciji po prirodi stvari gotovo nemoguće odstraniti iz radnog okruženja u kojem rade ljudi.

Važan seksualni aspekt knjižničarske profesije ogleda se i u njezinoj sve većoj spolnoj homogenosti. Od muške profesije u kojoj su žene još početkom 20. st. teško dobivale posao, knjižničarstvo danas u razvijenom zapadnom svijetu ide u red većinski ženskih profesija. Istraživanja su pokazala da je u SAD-u u strukturi zaposlenih knjižničara omjer žena u odnosu na muškarce 4:1, tj. žena je oko 80

% (Heim, 1982; Gordon, 2004, U.S. Department of Labor 2023). Slično je i u Hrvatskoj gdje žene čine oko 80 % knjižničnog osoblja (Mitrović, 2023). Činjenica da se radi o ženskoj profesiji utječe na njezin imidž u javnosti koji ne donosi prestiž niti izdašno financijsko nagrađivanje (Golub, 2010). I dok općenito ženski karakter profesije odražava samu činjenicu da žene čine većinu zaposlenika knjižnica, drugi važan seksualni aspekt ove profesije ogleda se u činjenici da se kod rukovođenja omjer žena i muškaraca već dulje vrijeme mijenja u sve veću zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama u odnosu na muškarce (American Library Association, 1999). I na rukovodećim pozicijama u hrvatskim knjižnicama žene su većinski zastupljene s udjelom od 68 % (MojaPlaća, 2025). Ipak, muškarci se kao spolna manjina u ovoj profesiji na rukovodećim pozicijama nalaze u nešto većem omjeru nego su statistički zastupljeni u strukturi zaposlenih (Wiebe, 2004; Deyrup, 2004; Delong, 2013). Ta činjenica može s jedne strane dalje utjecati na imidž profesije u javnosti, dok s druge strane može i ukazivati na određene trendove u strukturi zaposlenih knjižničara i njihovim motivacijama, mogućim političkim vezama i sl. Ipak, očekivano je da kad ima više žena u struci ima i sve više žena na rukovodećim pozicijama.

Canary i suradnici (1998) proveli su analizu brojnih istraživanja ponašanja muškaraca i žena u upravljanju vezama, sukobima i odnosima s drugim osobama, posebno kad su u pitanju interpersonalni odnosi. Ta analiza je pokazala da u ponašanju i upravljanju odnosima, između žena i muškaraca postoji više sličnosti nego razlika među spolovima te da stavovi, reakcije i odluke osoba više ovise o tome kako se one osjećaju u tim ulogama i odnosima, primjerice koliko su sigurne, priznate, cijenjene ili zanemarene, nego o tome kojeg su spola te osobe.

4. METODOLOGIJA

U pripremi istraživanja koristilo se *desk* istraživanje, dok se za samo istraživanje koristila metoda anketnog upitnika da se dobije snimka stanja u hrvatskim knjižnicama. Za tu svrhu je korišten anonimni *online* anketni upitnik izrađen u programu Google Forms. Poveznica na upitnik poslana je elektroničkom poštom prema dostupnom adresaru Zavoda za knjižničarstvo na voditelje svih hrvatskih narodnih, specijalnih, školskih i visokoškolskih te sveučilišnih i znanstvenih knjižnica, kao i na voditelje odjela Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Tom prilikom s poveznicom na upitnik svima je dano i objašnjenje o kakvom se istraživanju radi i koji mu je cilj.

Većina pitanja je generirana izvorno za ovaj upitnik, jer ne postoje istraživanja koja bi uključivala dobrovoljno seksualno ponašanje u knjižnici. Dio pitanja koja se odnose na seksualno uznemiravanje i na zlostavljanje bio je izvorno generiran, dok je drugi dio bio preuzet iz priručnika o zlostavljanju (Tukara Komljenović et al., 2020). Na pitanja se odgovaralo zaokruživanjem jednog od ponuđenih odgovora, pri čemu je dio pitanja imao i mogućnost odabira više ponuđenih odgovora, kao i dodavanja komentara. Pitanja su podijeljena u četiri skupine. Od 1. do 7. su demografska pitanja, pitanja od 8. do 24. odnose se na dobrovoljno seksualno ponašanje, pitanja od 25. do 32. na seksualno uznemiravanje, a pitanja od 33. do 41. na seksualno zlostavljanje. Statističke analize provedene su za pitanja koja se odnose na percipiranje seksualnog ponašanja i situacija, od 8. do 41. Ispunjavanje upitnika omogućeno je u razdoblju od 10. svibnja 2023. do 9. srpnja 2023.

U analizi je provedena provjera pouzdanosti rezultata u smislu statističke značajnosti razlika među skupinama ispitanika po spolu primjenom χ^2 testa neovisnosti, te jačine povezanosti. Statistička značajnost je određena na razini $p < 0.05$. Uz p -vrijednosti, koje ukazuju na vjerojatnost pogreške tipa I, izračunata je i veličina efekta pomoću Cramer's V koeficijenta, što omogućuje procjenu snage povezanosti spola i odgovora. Ovaj pristup pruža uvid u pouzdanost dobivenih rezultata i njihovu praktičnu relevantnost.

Poveznica na upitnik poslana je elektroničkom poštom na ukupno 1330 adresa (solo knjižničara ili voditelja knjižnica), a ispunito ga je ukupno 327 ispitanika. Jedan upitnik je bio nevažeći. Tako je za analizu preostalo 326 valjano ispunjenih upitnika što predstavlja stopu odziva od 24,5 %.

U analizi odgovora na pojedina pitanja uzeti su u obzir svi ispitanici koji su dali valjane odgovore na predmetno pitanje. Nedostajući odgovori (missing values) činili su manje od 1 % za većinu pitanja, s iznimkom pitanja 12 (o flertu tijekom radnog vremena u knjižnici), gdje je udio nedostajućih odgovora iznosio približno 6 %. Za analiziranje odgovora primijenjena je analiza dostupnih slučajeva (metoda parnog brisanja ili *pairwise deletion*), tj. slučajevi s nedostajućim odgovorima izostavljeni su iz pojedinih analiza.

5. REZULTATI

Detaljni rezultati istraživanja prikazuju se po tematskim skupinama radi dobivanja općeg uvida u seksualne situacije i ponašanje u knjižnicama kako ih percipiraju knjižničari. Za potrebe ovog rada svi ispitanici se nazivaju generičkim terminom knjižničari koji ovdje ne implicira spol, razinu stručnog obrazovanja, vrstu posla niti organizacijsku funkciju ispitanika nego osobu zaposlenu u knjižnici.

5.1. Demografski podaci

Od 326 ispitanika 277 (85,2 %) su žene i 43 (13,2 %) muškarci, njih 5 (1,5 %) nije se željelo izjasniti, dok jedan ispitanik nije odgovorio na ovo pitanje.

Nadalje, njih 55 (16,9 %) su rukovoditelji knjižnica, 145 (44,8 %) su knjižničari u knjižnicama koje imaju više zaposlenika, dok su njih 115 (35,3 %) solo-knjižničari, a 10 (3 %) ispitanika radi u knjižnici i dio su tima zaposlenika knjižnice, ali rade na ostalim poslovima koji nisu stručni knjižničarski poslovi.

Prema iskustvu rada u knjižnici, najmanje je bilo odgovora ispitanika koji rade u knjižnici 30 i više godina (18 ili 5,5 %), dok je nešto više zastupljeno mladih knjižničara koji rade manje od 4 godine (51 ili 15,6 %). Značajno je više onih koji u knjižnici rade od 5 do 9 godina (61 ili 18,7 %) te od 20 do 29 godina (70 ili 21,5 %). Najviše je bilo zastupljeno knjižničara koji u knjižnici rade od 10 do 19 godina (126 ili 38,7 %).

Opća struktura zastupljenosti knjižnica i knjižničara u Hrvatskoj donekle se prenijela i na strukturu odaziva knjižničara. Najveći udio među ispitanicima imaju školski knjižničari (130 ili 39,9 %) i knjižničari iz narodnih knjižnica (108 ili 33,1 %), kojih je i inače najviše u domaćem knjižničnom sustavu. Visokoškolskih knjižničara je 37 ili 11,3 %, knjižničara iz specijalnih knjižnica 18 ili 5,5 %, knjižničara iz nacionalne knjižnice je 16 ili 4,9 %, a iz sveučilišnih knjižnica 10 ili 3 %, dok je knjižničara koji rade u znanstvenim knjižnicama 7 ili 2,1 % od svih ispitanika.

5.2. Dobrovoljno seksualno ponašanje u knjižnici

Dobrovoljno seksualno ponašanje (engl. social sexual behavior) je društveno seksualno ponašanje koje je dobrovoljno prihvaćeno i željeno od obiju strana u komunikaciji. Može uključivati flert, davanje komplimenata za fizički izgled, nježno dodirivanje, seksualne aluzije, zafrkancije o seksualnim temama, dijeljenje seksualnih priča i viceva.

Poželjna spolna struktura radnog kolektiva

Kada je u pitanju prihvatljivost spolne strukture radnog kolektiva za ispitane knjižničare, izrazito malo ispitanika (među kojima je inače 85 % žena) želi raditi u kolektivu isključivo sa ženama (5 ili 1,5 %), odnosno isključivo s muškarcima (6 ili 1,8 %). S još više žena u kolektivu želi raditi samo njih 9 ili 2,8 %, dok s još više muškaraca u kolektivu želi raditi 90 ispitanika ili 27,6 %. Međutim, daleko najveći broj ispitanika (216 ili 66,3 %) osjeća se dobro i zadovoljno je što radi u kolektivu kakav jest (samo ili s drugima, u mješovitom kolektivu ili ne). Po spolovima, 68 % ispitanica je zadovoljno spolnom strukturom zaposlenika u svojoj knjižnici, dok je time zadovoljno 70 % muških kolega. Međutim, 27 % knjižničarki bi željelo raditi s više muških kolega, a samo njih 2 % bi radilo s više žena dok bi 1,5 % knjižničarki željelo raditi isključivo s drugim ženama. Za razliku od toga, čak 25 % muških knjižničara bi željelo raditi s više muških kolega u knjižnici, dok bi s više žena htjelo raditi samo njih 5 %. To bi se moglo protumačiti s jedne strane upravo postojećom spolnom strukturom u kojoj posve prevladavaju žene te bi i žene i muškarci htjeli raditi s nešto više muških kolega u knjižnici. Isto tako, ovo upućuje da možda postoje drugačija obilježja radnih i interpersonalnih odnosa koje neka osoba ima s muškim i sa ženskim suradnicama na istom poslu te da se prednosti i mane tih odnosa međusobno nadopunjavaju. Čini se da su zbog toga zaposlenici u knjižnicama dobrim dijelom skloniji spolno mješovitoj strukturi kolegica i kolega s kojima rade. Ovo pitanje bilo bi korisno dublje istražiti radi dobivanja boljih spoznaja o motivaciji zaposlenika, organizaciji radnih procesa i timova u knjižnicama te za uspješnije upravljanje radnim odnosima među zaposlenicima.

Korištenje humora u verbalnoj komunikaciji seksualnog ponašanja

Na temu konvencionalnih stereotipa muško-ženskih odnosa i uzajamno prihvatljivog seksualnog ponašanja, sa svojim kolegama ili kolegicama sukladno odgovorima učestalo se i rado šali 121 ispitanik (37,1 %), dok to ne radi 205 ispitanika (62,9 %). Po spolovima, 37 % ispitanih knjižničarki i 35 % knjižničara šali se s kolegama i kolegicama na temu muško-ženskih odnosa. S druge strane, 63 % ispitanih žena i 65 % muškaraca to ne radi.

Davanje i primanje komplimenata na račun izgleda

Kada je u pitanju davanje komplimenata suradnicama, 150 ispitanika (46,2 %) učestalo daje komplimente kolegama ili kolegicama za njihov izgled ili odjeću, a njih 175 (53,8 %) ne daje takve komplimente. Pri tome, od 41 muškarca komplimente daje njih 14 (34,1 %), dok gotovo polovica od 276 ispitanih žena daje komplimente drugim osobama (133 ili 48,2 %). S druge strane, 163 ispitanika (50,2 %) rado prima takve komplimente, dok 162 ispitanika (49,8 %) to ne želi. Među ispitanim muškarcima koji su odgovorili na ovo pitanje (43), njih 15 (34,9 %) rado prima gore spomenute komplimente, dok od 276 knjižničarki komplimente za izgled rado prima njih 144 (52,2 %).

Flert na radnom mjestu u knjižnici

Vezano za flert kao najuočljiviji oblik dobrovoljnog seksualnog ponašanja, od ukupno 326 odgovora četiri petine ispitanih knjižničara (258 ili 79,1 %) navodi da ne flerta na radnom mjestu tijekom posla. Međutim, njih ukupno 70 (21,5 %) navodi da koristi flert na radnom mjestu i to rade s kolegama/icama (35) ili s korisnicima knjižnice (21) ili i s jednim i drugima (24). Treba napomenuti da je zbog mogućeg davanja više odgovora na ovo pitanje bilo ukupno 80 odgovora od navedenih 70 ispitanika. Dvoje ispitanika (0,6 %) nije se izjasnilo jasno o ovom pitanju već je navelo *ostalo*, ali bez specificiranja, a šest ispitanika nije navelo svoj spol. Od 45 ispitanika muškaraca njih 20 (44,4 %) navelo je da flerta na radnom mjestu, dok je od 272 žene njih 49 (18 %) navelo da flerta dok radi u knjižnici.

Najveći broj onih koji su naveli da flertaju (60 ili 90,1 %) to čini iz emocionalnih razloga, tj. zbog zabave, sviđanja druge osobe i podizanja vlastitog samopouzdanja. Njih 6 (10 %) to radi i iz nekih drugih razloga, tj. stjecanja neke koristi u radu kao što je lakše prihvaćanje u kolektivu, lakše napredovanje ili dobivanje pomoći od kolega/ica. I knjižničarke i knjižničari navode da više flertaju s kolegama/icama na poslu nego s korisnicima (knjižničarke s 30 kolega i 21 korisnikom, a knjižničari s 15 kolegica i 9 korisnica).

Gore navedena ukupna vrijednost rezultata o korištenju flerta u radnoj komunikaciji (21,5 %) otprilike se prepolovi kada su u pitanju službena putovanja. Za njih 295 ispitanih knjižničara (90,5 %) navodi da ne flerta s kolegama/icama, dok njih 31 (9,5 %) navodi da to čini. Tu se uočavaju razlike po spolovima jer će među ženama biti 6,6 % onih koje navode da flertaju na službenom putu, dok će ih među muškim kolegama biti tri puta više (18,6 %).

Romantične veze na radnom mjestu u knjižnici

Romantična veza započeta na poslu u knjižnici vjerojatno se može smatrati za najvišu razinu emocionalnog odnosa u dobrovoljnom seksualnom ponašanju. 297 ispitanih knjižničara (91,1 %) navodi da nikad nije imalo takvu vezu na poslu u knjižnici, dok je preostalih 29 (8,9 %) navelo da su bili u takvoj vezi. Kako je bilo moguće dati više odgovora, tih 29 ispitanika je navelo da su bili u ukupno 34 romantične veze i to knjižničara s kolegom/icom iz iste knjižnice (17), s kolegom/icom iz druge knjižnice (5) i s korisnikom/icom (12). S druge strane, kad su u pitanju romantične veze drugih kolega na poslu, 215 ispitanih knjižničara (66,2 %) navodi da nije čulo za to, dok njih 106 (32,6 %) navodi da su čuli glasine ili znaju za takvu vezu u svojoj knjižnici. Četvero ispitanika se za takve glasine izjasnilo kao o nečemu što ih ne zanima. Treba istaknuti da na odgovore o ovom pitanju može utjecati i činjenica da je među ispitanicima veći broj solo knjižničara u specijalnim knjižnicama i knjižničara u školskim knjižnicama što može ograničiti opseg socijalne komunikacije u kojoj se mogu razmjenjivati informacije ove vrste.

Nadalje, u braku/životnom partnerstvu s drugim knjižničarom/kom iz svoje ili druge knjižnice je 15 ispitanika (4,6 %), dok 311 (95,4 %) ispitanih knjižničara navodi da nije u braku s drugim knjižničarom/kom.

Spolni odnosi na radnom mjestu

Razmatrajući radikalniji oblik dobrovoljnog seksualnog ponašanja u knjižnici vezano za obavljanje spolnog čina u knjižnici, koji može biti i dio šireg konteksta erotskog ponašanja (seks na javnom mjestu), 296 ispitanih knjižničara (91,4 %) navodi da nije dobilo ponudu za seks u knjižnici. Međutim, 35 ispitanika (8,6 %) je navelo da je dobilo takvu ponudu pri čemu je njih troje navelo da je ponudu dobilo od nadređene osobe (0,9 %), njih 9 (2,8 %) navodi da je ponudu dobilo od kolege/ice, a 16 (4,9 %) navodi da je dobilo ponudu od korisnika/ice dok je njih 7 (2,2 %) kao izvor takve ponude navelo kategoriju ostalo, bez specificiranja što to znači. Prema odgovorima, knjižničarke su dobile 2,5 puta više ponuda za seksualni čin (18) od muških kolega (7). Pri tome navode da su kao kolegice dobile 5 ponuda od kolega, dvije su navele da su dobile ponudu od šefa, a uvjerljivo najviše ponuda dobile su od korisnika (11). Muški kolege knjižničari navode da nisu dobivali ponude za seks od rukovodećih osoba, ali da su im kolegice dale 3 ponude dok su im korisnice dale 4 ponude. Iako bi rezultat upućivao da su knjižničarke i knjižničari u seksualnom smislu više privlačni svojim korisnicima nego kolegama, moguće je da se u ovom slučaju radi i o djelovanju organizacijskog konteksta u kojem su korisnici slobodniji izraziti ovakav interes od kolega knjižničara/ki koji možda osjećaju ograničenja vezana uz privatni život te profesionalni i kolegijalni odnos u radnom kolektivu.

Na pitanje o obavljanju spolnog čina u knjižnici odgovorilo je 323 ispitanika od kojih je 307 ispitanika (95 %) dalo negativan odgovor, dok je 16 (5 %) ispitanika pozitivno odgovorilo. Od toga je 5 ispitanika navelo da je imalo spolni čin jednom, a 11 ispitanika navodi više puta. Partneri su im najviše bili kolege/ice iz iste (10) ili druge knjižnice (6), te korisnici/e (13), dok su među partnerima bile i nadređene osobe (4) i netko drugi (1). Po spolovima, knjižničarke su navele da su imale spolni čin više s kolegama nego s korisnicima (pet kolega, jedan korisnik i jedan partner koji je u vezi s knjižničarkom koja je odgovarala na upitnik). Knjižničari su prema vlastitim navodima imali nešto više takvih seksualnih činova s korisnicama nego s kolegicama (4 korisnice, 3 kolegice).

Nadalje, 13 ispitanika (4 %) navodi da pouzdano zna, a 29 ispitanika (8,9 %) da je čulo da je netko od kolega imao spolni čin u knjižnici, dok 283 ili 87,1 % navodi da ništa takvog nije čulo.

Gledanje pornografije na radnom mjestu u knjižnici

Kao i drugdje u svijetu, i u Hrvatskoj se pregledavanje pornografskih sadržaja drži težom povredom radnih obaveza zaposlenika kada se odvija tijekom radnog vremena što može biti povod za sankcije. 16 ispitanika (4,9 %) navodi da pouzdano zna da je netko od kolega/ica pregledavao pornografski sadržaj tijekom radnog vremena u knjižnici, njih 29 (9 %) je čulo za to, dok 278 ispitanika (86,1 %) to ne zna ili o tome nije čulo ništa.

Za razliku od nekih zemalja na zapadu, u Hrvatskoj ni korisnicima knjižnica nije dopušteno pregledavanje pornografskih sadržaja na korisničkim računalima. U ovom slučaju tri puta više knjižničara (njih 51 ili 15,7 %) navodi da pouzdano zna da su njihovi korisnici to radili, a 45 (13,8 %) ispitanika da je čulo da to rade. 229 (70,9 %) knjižničara navodi da nije za to čulo i da ne zna rade li to njihovi korisnici.

Romantične veze korisnika u knjižnici

Vezano za romantično ponašanje među korisnicima u knjižnici, 52 knjižničara (16 %) navodi da je uočilo da su se neki njihovi korisnici upoznali u knjižnici i ušli u romantičnu vezu ili da u knjižnici samo pokazuju izraze njihove romantične povezanosti otprije, dok 274 knjižničara (84 %) navodi da nema saznanja o tome.

5.3. Nedobrovoljno seksualno ponašanje u knjižnici: seksualno uznemiravanje

Svjedočenje tuđem uznemirujućem seksualnom ponašanju u knjižnici

Na pitanje jesu li uočili u svojoj knjižnici neki slučaj seksualnog uznemiravanja u vidu neželjenog i nedoličnog seksualnog ponašanja kolega ili korisnika (npr. gledanje i pokazivanje pornografskih sadržaja, fotografiranje dijelova golog tijela, geste seksualnog značenja, glasno pričanje o seksualnim temama ili slično), 240 ispitanika (74,1 %) odgovorilo je negativno, a 84 (25,9 %) je navelo da je uočilo takvo ponašanje.

Radilo se o sljedećim oblicima ponašanja (bilo je moguće označiti više odgovora): kolega/ica je pokazivao/la pornografski sadržaj (4); kolega/ica je pokazivao/la seksualne geste (13); kolega/ica je glasno pričao/la o seksualnim temama (29); kolega/ica se nametljivo udvarao/la kolegama/icama ili korisnicama/icima (18); kolega/ica je radila nešto drugo takvo (7). Nadalje, korisnici/ce su pokazivali pornografski sadržaj (12); seksualne geste (12); glasno pričali o seksualnim temama (29); nametljivo se udvarali drugim korisnicama/cima ili knjižničarima/kama (33); ili je korisnik/ca radio/la nešto drugo takvo (18).

Komentari knjižničara otkrivaju i detaljnije informacije o oblicima neželjenog ponašanja kojem su svjedočili:

- Kolega je *chatao* na Iskrici o seksualnim temama.
- Korisnik je masturbirao u knjižnici.
- Odnosi se na prethodna radna mjesta u narodnoj knjižnici. Iako puno veći problem su bili ozbiljno psihički bolesni korisnici. Korisnica koja je svih maltretirala, zaposlenike i druge korisnike u narodnoj knjižnici završila je na psihijatriji, bilo bi dobro da je postojao nekakav sustav/protokol da je odmah prijavimo socijalnoj službi/psihijatriji i da smo imali zaštitara u knjižnici jer smo se bojali da će postati i fizički agresivna. Jednu kolegicu je korisnik koji joj je "udvarao" čekao ispred knjižnice nakon radnog vremena, uprava nije imala baš puno razumijevanja za problem.
- Kolega mi se nametljivo udvarao mjesecima.
- Kolega/ica je koristio/la dvosmislene riječi sa seksualnim konotacijama.
- Korisnici su se ljubili.

Uznemirujuće komuniciranje seksualnog ponašanja na radnom mjestu u knjižnici

Na pitanje jesu li osobno tijekom rada u svojoj knjižnici doživjeli od svojih kolega ili kolegica neki slučaj seksualnog uznemiravanja, 252 ispitanika (78,5 %) odgovorilo je negativno, a 69 (21,5 %) je osobno doživjelo takvo ponašanje. Pri tome je petina knjižničarki (21%) na radnom mjestu barem jednom doživjelo neki oblik seksualnog uznemiravanja, dok su takvo iskustvo doživjeli u znatno manjem broju i njihovi muški kolege knjižničari (18,6 %).

Radilo se o sljedećim oblicima neželjenog ponašanja (moguće je bilo navesti više odgovora):

seksističke primjedbe te uvredljive i diskriminirajuće šale za osobu (45); verbalni prijedlozi za neželjene seksualne ponude (11); neželjene seksualne primjedbe npr. komentari o tijelu ili seksualnosti upućene osobi (27); fizički dodiri i govor tijela poput dodirivanja, trljanja uz tijelo, štipanje, stajanje preblizu ili pokazivanje „prostih“ gesta rukama/tijelom (15); neprikladna pažnja kao npr. suviše „pomagačko“ ponašanje i raspoloženje uz dvosmislene komentare (27); emocionalno proganjanje poput opscenih i uznemirujućih telefonskih poziva, poruka i praćenja (5); seksualno podmićivanje u smislu nuđenja raznih usluga za seksualni odnos (2); širenje seksualnih laži o osobi poput širenja neistine o seksualnom ponašanju osobe i/ili seksualnoj orijentaciji (7); seksističke primjedbe i šale voditelja knjižnice i muškog suradnika uvredljive i diskriminirajuće za kandidatkinje za posao (1); seksualno verbalno zlostavljanje (1).

U slučaju neželjenog seksualnog ponašanja korisnika prema knjižničarima, 251 ispitanik (77,2 %) navodi da to nije doživjelo, a njih 74 (22,8 %) je navelo da jest. Radilo se o sljedećim oblicima neželjenog ponašanja (moguće je bilo navesti više odgovora): seksističke primjedbe te uvredljive i diskriminirajuće šale za osobu (39); verbalni prijedlozi za neželjene seksualne ponude (10); neželjene seksualne primjedbe (29); fizički dodiri i govor tijela poput dodirivanja, trljanja uz tijelo, štipanje, stajanje preblizu ili pokazivanja „prostih“ gesta rukama/tijelom (16); neprikladna pažnja uz dvosmislene komentare (31); emocionalno proganjanje poput opscenih i uznemirujućih telefonskih poziva, poruka i praćenja (5); seksualno podmićivanje u smislu nuđenja raznih usluga za seksualni odnos (2); širenje seksualnih laži o osobi (6); neželjeno hvaljenje korisnika svojim ljubavnim vezama (1).

Osobne reakcije na izloženost uznemirujućem seksualnom ponašanju na radnom mjestu

Važno je kakve su osobne reakcije knjižničara kojima se štite u situaciji kada su izloženi neželjenom seksualnom uznemiravanju kolega. Na pitanje jesu li reagirali u situaciji kada im je zbog takvog uznemiravanja u društvu kolege/ice ili drugih zaposlenika knjižnice/ustanove u kojoj rade bilo neugodno, te jesu li dali do znanja toj osobi da je prešao/la granicu primjerenog ponašanja, 232 ispitanika (71,9 %) odgovorilo je da se nikad nisu našli u takvoj situaciji. Ipak, 60 knjižničara (18,8 %) navelo je da je drugoj strani dalo do znanja da je neprimjerenom ponašanje prešlo granicu tolerancije. Međutim, njih 29 (9 %) navodi da nije reagiralo i time nije sebe jasno zaštitilo u tim situacijama. Jedna ispitanica je navela da je na neke situacije reagirala, a na neke druge ne. Jedna ispitanica je navela da je tada reagirala *suptilno*.

Razlozi koje knjižničari u istraživanju navode za one slučajeve kada nisu reagirali i prekinuli neprimjerenom i uvredljivo ponašanje su sljedeći (moguće je bilo dati više odgovora): pristojnost (15); organizacijski ili drugi istaknuti status te osobe npr. rukovoditelj/ica, ugledna osoba, itd. (5); strah (2); nelagoda (15); nesnalaženje (13) te nešto drugo (5), bez specificiranja što bi to bilo.

Seksualno uznemiravanje na radnom mjestu i ponašanje rukovoditelja

Istraživanje pokazuje da u knjižnicama kod 314 ispitanika (96,9%) nadređene osobe nisu neprimjerenom postupale u ovom smislu. Ipak, 8 ispitanika (2,5 %) doživjelo je u komunikaciji neželjene seksualne aluzije rukovoditelja ili druge nadređene osobe, jedna ispitanica je navela dobivanje neželjene otvorene ponude za spolni čin, dok je jedna ispitanica navela dobivanje neželjene otvorene ponude za spolni čin radi napredovanja u struci i na poslu.

Pomoć i zaštitu rukovodstva knjižnice zbog seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu od kolega/ica ili korisnika/ica, nikada nije zatražilo 312 ispitanika (97,5 %), dok je njih 8 (2,5 %) navelo da je to zatražilo. Treba primijetiti da 6 ispitanika nije dalo odgovor na ovo pitanje što je važno zbog idućeg pitanja koje se prirodno nastavlja – kakvo je zadovoljstvo knjižničara reakcijama rukovodstva na traženje zaštite. Tu je 12 knjižničara navelo da je zadovoljno reakcijom rukovodstva, a 13 knjižničara da nije zadovoljno tom reakcijom - što je više nego onih koji su naveli da su zatražili zaštitu od rukovodstva (8). S druge strane, 2 ispitanice nisu ni zatražile zaštitu iako su navele da su je trebale. Komentari nezadovoljnih knjižničarki dobro oslikavaju prilike na radnom mjestu u vezi ovog problema:

- Vežano uz prethodno pitanje, zatražila sam pomoć od rukovodstva knjižnice zbog neprimjerenog (agresivnog) ponašanja zaposlenika tijekom zajedničkog obavljanja posla i ne, nisam zadovoljna reakcijom rukovodstva.
- Nisam zatražila jer nisam imala koga to zatražiti.
- Nisam se nikada usudila prijaviti jer dobivamo jako puno prijetnji od nadređenog. Inspekcija kao inspekcija surađuju s ravnateljem, tako da ne znam kome bih uputila to.

5.4. Nedobrovoljno seksualno ponašanje u knjižnici: seksualno zlostavljanje i nasilje

Seksualno ponašanje ima dublju psihološku i emocionalnu osobnu motivaciju, zbog čega kod pojedinaca u određenim situacijama u interpersonalnoj komunikaciji ono može biti povezano s različitim razinama prikrivene ili otvorene agresije.

Napredovanje na poslu i seksualno ponašanje na radnom mjestu

Jedan od vidova agresivnog ponašanja zbog neuzvrćenog udvaranja može se iskazati i kao problem onemogućavanja napredovanja na radnom mjestu koje bi bilo povezano s eventualnim odbijanjem nečijeg neželjenog udvaranja. Tako 8 ispitanika (2,5 %) navodi da osjeća da je na neki način zakinuto u napredovanju na poslu i struci zbog razloga koji bi se mogli povezati s negativnim odgovorom na nečije udvaranje. S druge strane, preostalih 314 ispitanika (97,2 %) tvrdi da nema taj osjećaj.

Ipak, moguće je i brže napredovanje kao nagrada zbog prihvaćanja udvaranja ili zbog otvaranja takve mogućnosti kroz izraženo seksualizirano ponašanje pojedinca (slobodnije odijevanje i ponašanje, geste i mimika, šale sa seksualnim konotacijama, intimnije fizičko dodirivanje sugovornika u razgovoru i slično). Takvo napredovanje u organizaciji, kao i onemogućavanje napredovanja, slanje na službena putovanja i druge vrste pogodovanja ili ograničavanja ulaze u organizacijske funkcionalnosti koje rukovoditelji mogu koristiti kao sredstva prisile i nagrađivanja. Broj knjižničara koji navode da misle da su kolege/ice napredovale zahvaljujući njihovom seksualiziranom ponašanju raste na 22 (6,9 %), dok 298 (92,8 %) ispitanika ne povezuje tuđa napredovanja s takvim ponašanjem.

Agresija i seksualno zlostavljanje

Najveći broj ispitanih knjižničara (307 ili 94,8 %) navodi da se nikad nije suočilo s agresijom iz ovih razloga. Ipak, njih 18 (5,2 %) navodi da su doživjeli da je u određenim situacijama, kada su odbili neželjenu seksualnu/romantičnu ponudu neke osobe u knjižnici, ta osoba zbog toga postala donekle nasilna ili je iskazala agresivnost prema knjižničaru na pasivno-agresivan način kao što su bili zajedljivi komentari, uskraćivanje pozitivnih odluka ili stručne podrške, mobbing i neželjeno praćenje. Pri tome je takvo ponašanje (moguće je bilo dati više odgovora) dolazilo i od nadređenih osoba (4 ili 1,2 %), kolega (10 ili 3,1 %) i korisnika (5 ili 1,5 %).

Poseban oblik iskazivanja agresije je fizički napad na osobu uzrokovan odbijanjem seksualnog ili romantičnog odnosa. Ponovno većina ispitanika 322 (99,1 %) navodi da u knjižnici nikada nije zbog toga doživjela nasilan fizički napad. Ipak, nekoliko je knjižničara navelo da je doživjelo fizičke napade iz ovih razloga i to od svog nadređenog (2), od kolege (1) i od korisnika (1).

Komentar jedne knjižničarke o doživljenom nasilju nakon neuzvrćene seksualne ponude:

- Da, doživjela sam da me nadređeni gurnuo pred nekoliko ljudi dok sam imala kipuću kavu u ruci.

Nečija agresija zbog neuzvrćene seksualne naklonosti može dobiti različite oblike fizičkog kontakta. Takvu vrstu neželjenog i na različite načine nasilnog fizičkog kontakta koji znači seksualno zlostavljanje nije doživjelo 316 (96,9 %) ispitanika, ali je 9 knjižničara (3,1 %) navelo da je iskusilo taj oblik zlostavljanja. U istraživanju se koristio i priručnik za žrtve seksualnog zlostavljanja (Tukara Komljenović et al., 2020) radi točnog definiranja ovih aktivnosti, pa se sukladno opisu iz tog djela kod fizičkog seksualnog zlostavljanja kolega knjižničara radilo o: neželjenim i prisilnim dodirima tijela npr. fizičkim sputavanjem i drugim neželjenim dodirivanjem tijela (6); neželjenim i/ili nasilnim dodirivanjem intimnih dijelova tijela (2); a uz to je bilo prisutno i fotografiranje i snimanje mobitelom (1).

U slučaju kada su zlostavljači korisnici, ova vrsta zlostavljanja knjižničara na radnom mjestu zastupljena je u manjoj mjeri nego kad su u pitanju kolege iz knjižnice. Tako 321 ispitanik (98,8 %) navodi da nikad nije doživio fizički oblik seksualnog zlostavljanja korisnika, dok su 4 ispitanika (1,2 %) navela da su imala to iskustvo. Radilo se o neželjenim i prisilnim dodirima tijela npr. fizičkom sputavanju i drugim neželjenim dodirivanjima tijela (3) te o neželjenom hvaljenju korisnika svojim ljubavnim i seksualnim vezama uz gestikuliranje i pokušaj fizičkog dodira (1).

Silovanje kao najteži oblik seksualnog zlostavljanja u ovom istraživanju nije potvrđeno. Svi ispitanici koji su odgovorili na ovo pitanje (325 ili 100 %) naveli su da nisu doživjeli silovanje.

Mjere prevencije seksualnog zlostavljanja i osjećaj sigurnost na radnom mjestu

U pogledu institucionalnih aktivnosti na edukaciji knjižničara u njihovoj knjižnici radi prepoznavanja i prevencije seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja na radnom mjestu, 308 knjižničara (95,4 %) navodi da nije imalo takvu organiziranu edukaciju, dok je njih 15 (4,6 %) navelo da su prošli takvu edukaciju.

Osobni osjećaj sigurnosti na vlastitom radnom mjestu od seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja jedno je od ključnih obilježja kvalitetnih radnih odnosa u svakoj organizaciji. Briga o tome je zadaća rukovodstva knjižnice i zbog zakonske obaveze osiguranja sigurnih uvjeta za rad i zbog mogućeg povećanja odljeva radne snage iz knjižnice iz tog razloga. U ovom istraživanju je 239 knjižničara (73,5%) navelo da se u tom smislu osjeća potpuno sigurno na svom radnom mjestu. Međutim, 69 knjižničara (21,2 %) navodi da se osjeća uglavnom sigurno od seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja. To *uglavnom* znači da se ne osjećaju baš uvijek i potpuno sigurno i zaštićeno. Slično, 6 knjižničara (1,8 %) navodi da se ne može odlučiti koliko se sigurno po tom pitanju osjećaju na svom radnom mjestu, dok dvoje knjižničara (0,6 %) navode da se uglavnom ne osjećaju sigurno i zaštićeno, a 8 knjižničara (2,5 %) navodi da se uopće ne osjeća sigurno na svom radnom mjestu. Od toga je 7 žena i jedan muškarac. Na kraju, zanimljivu dinamiku ovih odnosa ilustrira odgovor jedne knjižničarke koja je na pitanje osjeća li se u pogledu seksualnog uznemiravanja sigurno na svom radnom mjestu napisala znakovito: „Sada da“.

6. RASPRAVA

Analizom tri skupine pitanja o dobrovoljnom i nedobrovoljnom seksualnom ponašanju (za uznemiravanje i za zlostavljanje) ispitana je povezanost spola ispitanika (*muški, ženski, ne želim se izjasniti*) s obrascima odgovora. Za svako pitanje izrađene su kontingencijske tablice, a povezanost je testirana primjenom χ^2 testa neovisnosti. Rezultati su pokazali da su za sva analizirana pitanja pronađene statistički značajne razlike među skupinama po spolu (sve $p < 0,05$). Najizraženije razlike uočene su kod pitanja 14, 34, 35 (pitanja vezano za flert na službenom putu; za osobno napredovanje i za napredovanje kolega pomoću seksualnog ponašanja), gdje su p-vrijednosti bile iznimno niske (npr. $p < 10^{-135}$), što upućuje na snažnu povezanost spola s obrascima odgovora.

Uz p-vrijednosti koje potvrđuju statističku značajnost razlika među spolovima, izračunata je i veličina efekta primjenom Cramer's V koeficijenta. Analiza je pokazala da snaga povezanosti varira među pitanjima, pri čemu se kod nekih opažaju izrazito visoke vrijednosti. Npr. pitanje 38: $V = 1,00$ (osobno trpljenje zlostavljanja); pitanje 13: $V = 0,83$ (razlozi osobnog flerta u knjižnici); pitanje 24: $V = 0,83$ (romantična veza korisnika u knjižnici); pitanje 16: $V = 0,82$ (romantična veza među kolegama knjižničara u knjižnici); pitanje 30: $V = 0,82$ (uznemiravanje rukovoditelja/ice). Ovi nalazi ukazuju da spol ispitanika ima vrlo snažan utjecaj na obrasce odgovora u određenim područjima ankete, dok je kod drugih pitanja povezanost prisutna, ali umjerenija (Tabl.1).

Tablica 1: Detaljni rezultati analize po pitanjima: χ^2 test neovisnosti i Cramer's V

STATISTIČKA ANALIZA ODGOVORA PO SPOLU	
χ^2 test neovisnosti	Cramer's V
Pitanje 34: p-vrijednost = 8.54e-146	Pitanje 38: Cramer's V = 1.000
Pitanje 35: p-vrijednost = 6.36e-139	Pitanje 13: Cramer's V = 0.829
Pitanje 14: p-vrijednost = 1.02e-136	Pitanje 24: Cramer's V = 0.829
Pitanje 13: p-vrijednost = 1.14e-136	Pitanje 16: Cramer's V = 0.823
Pitanje 19: p-vrijednost = 4.58e-136	Pitanje 30: Cramer's V = 0.823
Pitanje 38: p-vrijednost = 1.53e-135	Pitanje 10: Cramer's V = 0.820
Pitanje 16: p-vrijednost = 2.23e-134	Pitanje 9: Cramer's V = 0.819
Pitanje 10: p-vrijednost = 3.72e-133	Pitanje 8: Cramer's V = 0.817
Pitanje 20: p-vrijednost = 4.30e-133	Pitanje 39: Cramer's V = 0.817
Pitanje 9: p-vrijednost = 1.11e-132	Pitanje 19: Cramer's V = 0.775
Pitanje 8: p-vrijednost = 1.45e-132	Pitanje 26: Cramer's V = 0.769
Pitanje 18: p-vrijednost = 2.45e-132	Pitanje 25: Cramer's V = 0.765
Pitanje 30: p-vrijednost = 3.44e-132	Pitanje 14: Cramer's V = 0.763
Pitanje 39: p-vrijednost = 1.46e-131	Pitanje 34: Cramer's V = 0.754
Pitanje 21: p-vrijednost = 3.58e-131	Pitanje 12: Cramer's V = 0.743
Pitanje 22: p-vrijednost = 1.05e-130	Pitanje 35: Cramer's V = 0.741
Pitanje 23: p-vrijednost = 1.40e-130	Pitanje 11: Cramer's V = 0.736
Pitanje 40: p-vrijednost = 1.33e-129	Pitanje 17: Cramer's V = 0.734
Pitanje 33: p-vrijednost = 2.12e-129	Pitanje 40: Cramer's V = 0.733
Pitanje 37: p-vrijednost = 1.48e-128	Pitanje 28: Cramer's V = 0.728
Pitanje 29: p-vrijednost = 1.11e-127	Pitanje 18: Cramer's V = 0.727
Pitanje 17: p-vrijednost = 1.38e-126	Pitanje 20: Cramer's V = 0.719
Pitanje 11: p-vrijednost = 7.39e-126	Pitanje 21: Cramer's V = 0.716
Pitanje 36: p-vrijednost = 2.29e-124	Pitanje 29: Cramer's V = 0.713
Pitanje 27: p-vrijednost = 7.74e-124	Pitanje 22: Cramer's V = 0.713
Pitanje 32: p-vrijednost = 4.02e-121	Pitanje 32: Cramer's V = 0.713
Pitanje 15: p-vrijednost = 1.38e-120	Pitanje 31: Cramer's V = 0.713
Pitanje 31: p-vrijednost = 2.12e-119	Pitanje 36: Cramer's V = 0.713
Pitanje 28: p-vrijednost = 2.23e-119	Pitanje 27: Cramer's V = 0.712
Pitanje 12: p-vrijednost = 2.94e-106	Pitanje 23: Cramer's V = 0.712
Pitanje 26: p-vrijednost = 1.52e-95	Pitanje 33: Cramer's V = 0.711
Pitanje 25: p-vrijednost = 3.18e-89	Pitanje 15: Cramer's V = 0.710
Pitanje 24: p-vrijednost = 8.24e-87	Pitanje 37: Cramer's V = 0.707

Dok p-vrijednosti ukazuju da razlike nisu slučajne, Cramer's V pokazuje koliko su te razlike velike i relevantne u praksi. U ovom istraživanju rezultati potvrđuju da spol predstavlja ključan faktor oblikovanja odgovora, posebno u pitanjima koja se odnose na percepciju osobnog seksualnog ponašanja.

Rezultati ukazuju da knjižničari percipiraju da postoji seksualno ponašanje na poslu u knjižnici te da neki od njih u tome dobrovoljno sudjeluju ili da nedobrovoljno doživljavaju takvo ponašanje. U prvom slučaju to se prvenstveno odnosi na dobrovoljno seksualno ponašanje koje se prema percepciji više odvija između kolega knjižničara, a u manjoj mjeri i između knjižničara i korisnika. Drugo, knjižničari također percipiraju i postojanje seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja na radnom mjestu, ali u maloj mjeri. I u tim slučajevima više se radi o odnosima između knjižničara nego između knjižničara i korisnika. Percipiranje dobrovoljnog seksualnog ponašanja u knjižnici oba spola potvrđuje nalaze od Gutek, Aquina i suradnika (Gutek, 1985; Aquino et al., 2014) da dio zaposlenika na radnom mjestu koristi dobrovoljno seksualno ponašanje kao dio onih mehanizama komunikacije kojima mogu utjecati na druge zaposlenike, ostvarujući svoje osobne interese ili interese organizacije, kao i da se dijelu njih sviđa biti predmetom takve pažnje svojih kolega ili kolegica.

Također, dobiveni nalazi analize statistički značajnih razlika u odgovorima ispitanika po spolu ukazuju na to da spol sustavno utječe na odgovore ispitanika. Takvi rezultati upućuju da percepcije, stavovi i ponašanja obuhvaćena ovim pitanjima nisu homogeni u ispitanjima populaciji, nego su u velikoj mjeri oblikovani spolom. Ovaj zaključak ima važnu implikaciju za interpretaciju podataka, a to je da se rezultati ne mogu tumačiti univerzalno, već je nužno razmotriti rodne razlike i specifična iskustva različitih skupina. Posebno je važno istaknuti da su razlike najizraženije kod nekoliko pitanja vezano za flert na službenom putu i napredovanje pomoću seksualnog ponašanja. To može ukazivati na teme koje su osobito osjetljive na rodne uloge i društvena očekivanja. Buduća istraživanja mogla bi se usmjeriti na dublje razumijevanje uzroka tih razlika te na kvalitativne analize koje bi pružile kontekst za bolji uvid.

7. ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazuju da značajan broj knjižničara i knjižničarki na poslu koristi društveno seksualno ponašanje koje im je prihvatljivo radi osobnog emocionalnog zadovoljstva na poslu, stjecanja samopouzdanja, dobivanja pomoći pri obavljanju profesionalnih zadataka kao i zbog smišljenog ostvarivanja osobnih interesa u odnosu na druge osobe u svojoj radnoj sredini. Time su potvrđeni zaključci inozemnih istraživanja opisanih u stručnoj literaturi o seksualnom ponašanju zaposlenika na radnom mjestu. Provjera statističke značajnosti razlika pokazuje da rezultati istraživanja potvrđuju da je spol ključan čimbenik u oblikovanju stavova i odgovora ispitanika te ga je nužno uključiti u interpretaciju nalaza.

Dvije trećine ispitanika osjeća se dobro u postojećem radnom okruženju i zadovoljno je omjerom muških i ženskih kolega/ica na svom poslu. Blizu trećine ispitanika željelo bi imati više muških kolega u kolektivu, dok ih oko 4 % želi raditi s još više žena ili isključivo sa ženama. Istraživanje otkriva da u hrvatskim knjižnicama postoji relativno manji broj slučajeva u kojima su prvenstveno knjižničarke iskusile seksualno uznemiravanje i zlostavljanje. To negativno ponašanje je dolazilo više od kolega na poslu nego od korisnika. Ipak, knjižnice se među knjižničarima uglavnom percipiraju kao mirna i sigurna radna okruženja.

Kontekst istraživanja

Ovo istraživanje je prvo koje u hrvatskom knjižničarstvu otvara temu seksualnog ponašanja bilo koje vrste na radnom mjestu u knjižnicama. U odnosu na slična istraživanja u svijetu, ono se razlikuje po tome što osim teme seksualnog zlostavljanja ravnopravno uključuje i temu dobrovoljnog seksualnog ponašanja. Time se u ovom istraživanju dobiva šira slika percepcije seksualnog ponašanja u knjižnicama. U radu su navedena istraživanja i radovi Gutek, Shulza, Acquino, Berdahl i drugih, koja su potvrdila da se seksualno ponašanje na radnom mjestu javlja i mimo zlostavljanja. Ono kao dio dobrovoljnog seksualnog ponašanja (social sexual behavior) djeluje kao podrška individualnim strategijama pojedinaca u upravljanju interpersonalnim odnosima. Zato ovo istraživanje polazi od toga da se u knjižnicama kao radnom okruženju proučavanje pojavnih fenomena seksualnog ponašanja ne može svoditi samo na seksualno zlostavljanje već da treba šire obuhvatiti seksualno ponašanje u knjižničarskoj praksi na radnom mjestu. Stoga je ovo istraživanje nastavak tog niza istraživanja.

Ograničenja istraživanja

Jedno od ograničenja je da upitnik nije bio konstruiran u obliku standardiziranih skala pa nije bilo moguće provesti analizu unutarne pouzdanosti upitnika (npr. Cronbach α). Stoga se u ovom istraživanju pouzdanost procjenjivala isključivo na razini rezultata analize, a ne na razini instrumenta. U analizi je provjerena statistička značajnost razlika među skupinama ispitanika po spolu primjenom χ^2 testa neovisnosti. Uz p-vrijednosti izračunata je i veličina efekta pomoću Cramer's V koeficijenta. Metode intervjua i fokus grupe mogle bi dati dodatne podatke za dublje razumijevanje pojedinih aspekata percepcije seksualnog ponašanja u knjižnicama, kao što je motivacija za ovo ponašanje, stavovi o svom i tuđem ponašanju, zadovoljstvo ispitanika odnosom rukovodstva knjižnice prema prijavljenim incidentima i slično. Nadalje, korišteni upitnik nije omogućio prikupljanje preciznih podataka o razdoblju kada se zbivalo, odvijalo istraživano ponašanje, već se to razdoblje po potrebi može tek posredno približno odrediti. Također, s obzirom na osnovni istraživački cilj dobivanja općeg uvida u problematiku kao i opseg upitnika, nisu prikupljeni podaci o učestalosti istraživanog ponašanja na individualnoj razini.

Prijedlozi za dalje istraživanje

Potrebna su dalja istraživanja kako bi se po spolu ispitala učestalost seksualnog ponašanja na radnom mjestu i motivacija za ovo ponašanje. Potrebno je provesti istraživanje korisnika da se dobije uvid u njihova iskustva i stavove vezano za ovu temu. Bilo bi korisno istražiti vrijednosne stavove knjižničara i knjižničarki o seksualnom ponašanju u knjižnici. Budući da su sadašnji nalazi ukazali da spol sustavno utječe na odgovore ispitanika, u budućim istraživanjima bi bilo nužno razmotriti rodne razlike i specifična iskustva skupina po spolu.

LITERATURA

- 057info (2016). Gledao porno sadržaj u knjižnici: već se događalo. 057info, 14. 1. 2016. <https://www.057info.hr/vijesti/2016-01-14/foto-gledao-porno-sadrzaj-u-knjiznici/>
- Abilock, D. (1997). Sex in the library: How gender differences should affect practices and programs. *Emergency Librarian*, 24(5), 17-18.
- Adams, L. et al. (2021). Literature review of sexual harassment in the workplace. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60f03de28fa8f50c7450eb84/2021-07-15_Literature_Review_of_Sexual_Harassment_in_the_Workplace_FINAL.pdf
- American Library Association (1999). Library directors: Gender and salary. <https://www.ala.org/tools/research/librariystaffstats/diversity/libdirectors>
- Aquino, K., Sheppard, L., Watkins, M. B., O'Reilly, J., & Smith, A. (2014). Social sexual behavior at work. *Research in Organizational Behavior*, 34, 217-236. <http://dx.doi.org/10.1016/j.riob.2014.02.001>
- Barr-Walker, J. Hoffner, C., McMunn-Tetangco, E., & Mody, N. (2021). Sexual harassment at University of California libraries: Understanding the experiences of library staff members. *College & Research Libraries*, 82(2), 237-266.
- Bartlett, J. A. (2017). New and noteworthy – workplace bullying: A silent epidemic. *Library and Leadership Management* 32(1), 1–4. <https://doi.org/10.5860/llm.v31i1.7237>
- Berdahl, J. L., Magley, V. J. & Waldo, C. R. (1996). The sexual harassment of men?: Exploring the concept with theory and data. *Psychology of Women Quarterly*, 20(4), 527-547. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1996.tb00320.x>
- Berdahl, J. L. (2007). The sexual harassment of uppity women. *Journal of Applied Psychology*, 92, 425–437. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0021-9010.92.2.425>
- Berdahl, J. L. & Aquino, K. (2009). Sexual behavior at work: Fun or folly? *Journal of Applied Psychology*, 94, 34–47. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0012981>
- Berebitsky, J. (2012). Sex and the office: A history of gender, power and desire. New Haven, Yale University Press.
- Brown, A. (2009). Nude & tattooed librarian calendar. The Double-Breasted Dust Jacket. <https://textblock.blogspot.com/2009/07/nude-tattooed-librarian-calendar.html>
- Canary, D. J., Emmers-Sommer, T. M. & Faulkner, S. (1998). *Sex and gender differences in personal relationships*. Guilford Press.
- Chan-Serafin, S., Brief, A. P., & Watkins, M. B. (2007). *Sex as a tool at work: Flirting to success or flirting with disaster?* (Unpublished manuscript, University of Utah).
- Civitello, A., & McLain, K. (2017). It's not just part of the job: Speaking out about sexual harassment. *Reporter*, 35(6) 4-7. https://www.ila.org/content/documents/reporter_1217.pdf
- Canadian Union of Public Employees, (2023). Turning the page : Library workplace violence and harassment survey report. CUPE Research. https://cupe.ca/sites/default/files/report_library_workplace_violence_and_harassment_survey_report_2023-03-16.pdf
- Delač-Petković, K. (2013). Mobbing i školski knjižničar. *Knjižničar, knjižničarka*, 4(4), 62-71.

- Delong, K. (2013). Career advancement and writing about women librarians: A literature review. *Evidence Based Library and Information Practice*, 8(1), 64–69. <https://doi.org/10.18438/B8CS4M>
- Deyrup, M. M. (2004). Is the revolution over? Gender, economic, and professional parity in academic library leadership positions. *College & Research Libraries*, 65(3), 242–249. <https://doi.org/10.5860/crl.65.3.242>
- Benjes-Small, C., Knievel, J.E., Resor-Whicker, J., Wisecup, A., & Hunter, J. (2021). #MeToo in the academic library: A quantitative measurement of the prevalence of sexual harassment in academic libraries. *College & Research Libraries*, 82(5), 623-641. <https://doi.org/10.5860/crl.82.5.623>
- Dworkin, A. (1987). *Intercourse*. Free Press.
- Flood, A. (2011). Librarians checked out in 'Men of the Stacks' calendar. *The Guardian*, September 29th, 2011. <https://www.theguardian.com/books/2011/sep/29/librarians-men-of-the-stacks-calendar>
- Foucault, M. (1979). *The history of sexuality* (vol.1). Vintage Books.
- Freud, S. (1961). *Civilization and its discontents*. Norton. (Izvorno objavljeno 1930.)
- Golub, E. M. (2010). Gender divide in librarianship: Past, present and future. *Library Student Journal*, 5(1), 2-7.
- Gordon, R. S. (2004). The men among us. *Library Journal*, 129(11), 49.
- Green, A. I. (2008). The social organization of desire: The sexual fields approach. *Sociological Theory*, 26, 25–50. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2008.00317.x>
- Gutek, B. A. (1985). *Sex and the workplace*. Jossey-Bass.
- Hakim, C. (2010). Erotic capital. *European Sociological Review*, 26(5), 499–518. <https://doi.org/10.1093/esr/jcq014>
- Haramina, S. (2021). Oksitocin i ljudska seksualnost. *Primaljski vjesnik*, (30). 1-10. <https://hrcak.srce.hr/259686>
- Heim, K. M. (1982). The demographic and economic status of librarians in the 1970s, with special reference to women. *Advances in Librarianship*, 12, 1-45.
- Karami, A., Spinel, M. Y., White, C. N., Ford, K., & Swan, S. (2021). A systematic literature review of sexual harassment studies with text mining. *Sustainability*, 13(12), 6589. <https://doi.org/10.3390/su13126589>
- Kendrick, K. D. (2017). The low morale experience of academic librarians: A phenomenological study. *Journal of Library Administration*, 57(8), 846-878. <https://doi.org/10.1080/01930826.2017.1368325>
- Know Your Rights Guide : Sexual Harassment (2024). Equal Rights Advocates. <https://www.equalrights.org/issue/economic-workplace-equality/sexual-harassment/>
- Lázaro-Rodríguez, P. (2021). Lethe and alétheia: a study on cases of sexual harassment towards public library staff in Spain. *Profesional de la información*, 30(3), e300319. <https://doi.org/10.3145/epi.2021.may.19>
- Lieberman, B. E., & Okimoto, T. G. (2008). Information regarding social-sexual behavior as an antecedent to perceptions of ineffectiveness in the workplace. *Journal of Applied Social Psychology*, 38(11), 2787–2820. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2008.00414.x>

- Lipstick Librarian (2025). <https://www.facebook.com/thelipsticklib/>
- Lobel, S. A. (1993). Sexuality at work: Where do we go from here? *Journal of Vocational Behavior*, 42(1), 136-152. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1993.1009>
- L.Š./Hina (2025) Žene u Hrvatskoj zarađuju 14 posto manje od muškaraca. T-portal, 6. 3. 2025. https://www.tportal.hr/biznis/clanak/zene-u-hrvatskoj-zaraduju-14-posto-manje-od-muskaraca-najveca-razlika-u-tri-zupanije-20250306?utm_source=Linker.hr&utm_medium=referral&utm_campaign=razmjena%2bprometa&meta_refresh=1
- Mackinnon, C. A. (1979). *Sexual harassment of working women: A case of sex discrimination*. Yale University.
- Mackinnon, C. A. (1982). Feminism, Marxism, method and the state: An agenda for theory. *Signs*, 7(3), 515-544. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1086/493898>
- Mandatory (2020). Library sex is one porn trend we'd like to throw the book at. *Mandatory*, September 8th, 2020. <https://www.mandatory.com/fun/1554765-library-sex-porn-trend>
- Majstorović, Z., Petrak, & J. (2018). Publicistička aktivnost u području hrvatskoga visokoškolskoga i specijalnoga knjižničarstva: 1950. – 2015. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 61(1), 57-82. <https://doi.org/10.30754/vbh.61.1.598>
- Martin, J. L., & George, M. (2006). Theories of sexual stratification: Toward an analytics of the sexual field and a theory of sexual capital. *Sociological Theory*, 24(2), 107-132. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2751.2006.00284.x>
- Martini, M. Viotti, S., Converso, D., Battaglia, J., & Loera, B. (2018). When social support by patrons protects against burnout: A study among Italian public library workers. *Journal of Librarianship and Information Science*, 51(4), 1091-1102. <https://doi.org/10.1177/0961000618763716> (Original work published 2019).
- Mitrović, G. (2023). Analiza stanja visokoškolskih knjižnica u sustavu matične razvojne djelatnosti Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu za 2022. godinu. Hrvatski zavod za knjižničarstvo, Centar za razvoj knjižnica i knjižničarstva, str. 14. https://maticna.nsk.hr/wp-content/uploads/2023/09/AnalizaStanjaVisokoskolskihKnjiznica_za2022._GM.pdf
- MojPosao (2025). Stakleni stop u brojkama: Žene u Hrvatskoj zarađuju 14% manje od muškaraca. <https://mojposao.hr/savjet/26cb6f59-cb30-4f07-94fd-e52982cccf2b/stakleni-stop-u-brojkama-zene-u-hrvatskoj-zaraduju-14-manje-od-muskaraca>
- MojaPlaća (2025). Knjižničar. <https://www.mojaplaca.hr/placa/edukacija-obrazovanje-i-znanost/knjiznicar>
- Net.hr (2016). Porno manijak u Bjelovaru: Pokrenuli istragu kako bi saznali tko im drhti i dahće u knjižnici. Net.hr, 9.3.2016. <https://net.hr/danas/vijesti/porno-manijak-u-bjelovaru-pokrenuli-istragu-kako-bi-saznali-tko-im-drhti-i-dahce-u-knjiznici-ecb8f556-b1c9-11eb-aa2d-0242ac14002a>
- Petek, M. (2018). Stress among reference library staff in academic and public libraries. *Reference Services Review*, 46(1). 10.1108/RSR-01-2017-0002
- Prpić, A., & Gligora Marković, M. (2023). Od riječi do riječi: analiza sadržaja sažetaka iz zbornika dana specijalnih i visokoškolskih knjižnica 1999. – 2021. Izlaganje održano: 18. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran, 31. svibnja – 3. lipnja 2023.
- Rotundo, M., Nguyen, D., & Sackett, P. R. (2001). A meta-analytic review of gender differences in perceptions of sexual harassment. *Journal of Applied Psychology*, 86(5), 914-922. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0021-9010.86.5.914>

- Schulz, V. (2003). The sanitized workplace. *Yale Law Journal*, 112, 2061-2193. <https://doi.org/10.2307/3657474>
- Simon, W. (2017). *Sexual conduct : The social sources of human sexuality*. 2nd ed. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315129242>
- Studentski.hr (2017). Mjesta za seks koja morate isprobati. *Studentski.hr*, 23. 3. 2017. <https://studentski.hr/zabava/studentski-zivot/mjesta-za-seks-koja-morate-isprobati>
- Sučić, N. (2015). Seksi studentici prijeti godina dana zatvora zbog pokazivanja sisa u knjižnici! *Idesh!*, 10. 2. 2015. <https://idesh.dnevnik.hr/report/seksi-studentici-prijeti-godina-dana-zatvora-zbog-pokazivanja-sisa-u-knjiznici/>
- Tačno.net, (2013). Seks u školskoj knjižnici: Snimali se, a zatim prijateljima slali video. *Tačno.net*, 4. 7. 2013. <https://arhiva.tacno.net/uncategorized/seks-u-skolskoj-knjiznici-snimali-se-a-zatim-prijateljima-slali-video/>
- Topljak, M. (2019). Knjižnica Filozofskog fakulteta optužena za seksizam! *Studentski.hr*, 17. 1. 2019. <https://studentski.hr/vijesti/hrvatska/knjiznica-filozofskog-fakulteta-optuzena-za-seksizam>
- Tukara Komljenović, J., Mamula, M., & Drožđan-Kranjčec, A. (2020). *Vodič za osobe koje su preživjele seksualno nasilje*. Ženska soba - centar za seksualna prava, 2020.
- U.S. Department of Labor (2023). U.S. Department of Labor, Bureau of Labor Statistics. Table 11: Employed persons by detailed occupation, sex, race, and Hispanic or Latino ethnicity, Annual Averages. <https://www.bls.gov/cps/cpsaat11.pdf>
- Večernji list (2023). Knjižničar dobio otkaz jer je na poslu gledao porno stranice. *Večernji list*, 14. 1. 2023. <https://www.vecernji.hr/vijesti/knjiznicar-dobio-otkaz-jer-je-na-poslu-gledao-porno-stranice-laptop-mu-je-pregledavao-i-mup-1649224>
- Watkins, M. B., Smith, A. N., & Aquino, K. (2013). The use and consequences of strategic sexual performances. *The Academy of Management Perspectives*, 27(3), 173–186. <https://doi.org/10.5465/amp.2010.0109>
- Wells, J. A. (2013). The female librarian in film: Has the image changed in 60 years? *School of Information Student Research Journal*, 3(2), 2. <https://doi.org/10.31979/2575-2499.030202>
- Wiebe, T. J. (2004). Issues faced by male librarians: Stereotypes, perceptions, and career ramifications. *Colorado Libraries*, 31(1), 11–13.
- Wiki How (2024). How to wear the sexy librarian look. Wiki How. <https://www.wikihow.com/Wear-the-Sexy-Librarian-Look>
- Williams, C.L., Giuffre, P.A., & Dellinger, K. (1999). Sexuality in the workplace: Organizational control, sexual harassment, and the pursuit of pleasure. *Annual review of Sociology*, 25(1), 75-93. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.25.1.73>
- Yie, C. E., & Ping, N. T. S. (2021). Sexual Harassment in Workplace: A Literature Review. *The International Journal of Humanities & Social Studies*, 9(8), 29-34. <https://doi.org/10.24940/theijhss/2021/v9/i8/HS2108-023>
- Zg.Info (2017). Seksualno uznemiravao studentice : Janku Volariću nakon prijava zabranjen pristup Filozofskom fakultetu. *ZG Info*, 15. 3. 2017. <https://www.zagreb.info/vijesti/seksualno-uznemiravao-studentice-janku-volaricu-nakon-prijava-zabranjen-pristup-filozofskom-fakultetu/116953/>

Perception of sexual situations in the library: a contribution to the research on working relationships in Croatian libraries

IVO TOKIĆ

ABSTRACT

Human sexuality is a driver that influences an individual's behavior, including their interpersonal relationships in the workplace, in various psychological, sociological, and cultural ways. The paper explores the social interactions of librarians with fellow librarians and users that are associated with some form of sexual behavior. The research included those forms of behavior that belong to the concept of social sexual behavior, as well as sexual harassment of librarians in the workplace in Croatia. The research shows that librarians in Croatian libraries use socially sexual behavior for personal emotional satisfaction, gaining self-confidence, getting help in performing tasks or pursuing other interests of their own. Statistical significance analysis of differences was performed using the χ^2 test of independence to examine the association of respondent gender (male, female, I do not wish to state) with response patterns. The results show that statistically significant differences ($p < 0.05$) were found for all questions, with the most pronounced differences for questions related to flirting on business trips and advancement through sexual behavior. The findings indicate that gender has a systematic influence on responses, which emphasizes the need to consider gender differences when interpreting the results. There are a smaller number of cases in which primarily female librarians experienced sexual harassment. And more from colleagues at work than from users. However, libraries are generally perceived by librarians as peaceful and safe work environments.

Keywords: libraries, labor relations, social sexual behavior, sexual harassment